

Științe socio-umanistice

RELAȚIILE INTERETNICE ÎN CONTEXTUL SOCIOCULTURAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

INTERETHNIC RELATIONS IN THE SOCIO-CULTURAL CONTEXT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

TATIANA COMENDANT,

conferențiar universitar, doctor în sociologie,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

IURIE CARAMAN,

conferențiar cercetător, doctor în sociologie,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Academia de Științe a Moldovei

CZU 316.356.4-054.57(478)

37.015.31:81(478)

Din punct de vedere etnic, Republica Moldova este un stat multinațional. Potrivit recensământului desfășurat în anul 2004, populația indigenă constituie 71,49%, care în conformitate cu legea 69,62% din numărul total al populației s-au declarat moldoveni și 1,87% – români. Alte comunități etnice minoritare constituie 28,51% din totalul populației.

Cultura fiecărei comunități etnice este diferită și unică în felul său, păstrându-și propria identitate. Interacțiunea fiecărei din principalele comunități etnice din Republica Moldova se desfășoară în baza diversității culturale – limbă, obiceiuri, tradiții, tezaur folcloric.

În Republica Moldova, reformarea legislației lingvistice este un domeniu foarte politizat. Este politizată însăși denumirea corectă a limbii – limba română. Respectarea drepturilor lingvistice și culturale ale minorităților conlocuitoare nu poate fi un impediment în constituirea națiunii civice, ceea ce se poate produce doar dacă reprezentanții acestor minorități vor cunoaște limba de stat.

Cuvinte-cheie: cultură, etnic, etnicitate, limbă, minoritate, politică educațională

From an ethnic point of view, the Republic of Moldova is a multinational state. According to the census conducted in 2004, the indigenous population constitutes 71.49%, which, according to the law, 69.62% of the total population declared themselves Moldovans and 1.87% Romanians. Other minority ethnic communities account for 28.51% of the total population.

The culture of each ethnic community is different and unique in its own way, preserving its own identity. The interaction of each of the main ethnic communities in the Republic of Moldova is based on cultural diversity – language, customs, traditions, folklore treasure.

In the Republic of Moldova, the reform of the linguistic legislation is a highly politicized field. Even the correct name of the language - Romanian is being politicized. Respect for the linguistic and cultural rights of cohabiting minorities cannot be an impediment to the constitution of the civic nation, which can only occur if the representatives of these minorities know the state language.

Keywords: culture, ethnic, ethnicity, language, minority, educational policy

Introducere.

Cultura este percepută ca un set de trăsături distincte spirituale și materiale care caracterizează o societate sau un grup social. Ea oferă oamenilor noi moduri de a vedea realitatea. Cultura aduce oamenii împreună, prin dialog, prin stimularea simțurilor, într-o manieră care unește și nu divide.

Odată cu adoptarea Declarației de suveranitate, la 23 iunie 1990, a demarat procesul de edificare a statului de drept, cu separarea atribuțiilor între ramurile puterii, aderarea la convențiile internaționale, apariția partidelor politice, desfășurarea periodică a alegerilor etc. La 5 iunie 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 596 cu privire la cetățenia Republicii Moldova. Toți locuitorii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, („cetățenii sovietici” - URSS formal încă exista) au obținut dreptul de a deveni cetățeni ai Republicii Moldova. Însă, obținerea formală a cetățeniei noului stat nu a adus la consolidarea populației în jurul proiectului de edificare a noului stat.

Unele formațiuni politice relievă asupra ideii că Republica Moldova este „al doilea stat românesc” și că „noi toți suntem români”, iar *limba* „moldovenească” constituie o invenție a regimului stalinist-comunist, în timp ce alte formațiuni insistă asupra ideii că „moldovenii” constituie o *etnie* diferită de „români” și că *limba* „moldovenească” diferă de cea „română”. S-a ajuns până la aceea ca să fie editate dicționare „moldo-române” și lansate afirmații, precum că în România există o minoritate de 10 milioane de moldoveni [1].

În corespundere cu Legea nr. 596 *Cu privire la cetățenia Republicii Moldova* adoptată la 5 iunie 1991 de către Parlamentul Republicii Moldova denumirea de „moldoveni” are, însă, înțelesuri diferite în funcție de:

- dreptul internațional, conform căruia „moldoveni” sunt toți cetățenii Republicii Moldova, indiferent de *etnia* lor;
- dreptul României, după care „moldoveni” sunt o parte din poporul român (definit prin vorbirea limbii daco-romane), anume partea originară din teritoriile fostului Principat al Moldovei, pe ambele maluri ale Prutului;
- dreptul fostelor republici unionale sovietice, inclusiv Republica Moldova, conform căruia „moldovenii” sunt numai vorbitorii *limbii* daco-romane, cetățeni ai acestor state, ei constituind o „*etnie* diferită de români”, inclusiv de românii din Moldova românească: acesta este înțelesul folosit în acest articol [2].

Republica Moldova este un stat multinațional. Potrivit recensământului din anul 2004, principala comunitate *etnică* este cea a băștinașilor (71,49% din populație) care, conform legii, se pot declara fie „moldoveni” (69,62%), fie „români” (1,87%). Celelalte comunități *etnice* sunt minoritare și constituie 28,51% din totalul populației, potrivit aceluiași recensământ din 2004. Regiunile cu cea mai mare diversitate etnică din Republica Moldova sunt cele de la nord (populate de ucraineni, ruși și romi), raioanele din sud-est (găgăuzi și bulgari) și din partea de est a țării (ruși, ucraineni etc.) [3].

Criteriul etno-lingvistic – impact asupra coeziunii civice.

În Republica Moldova, odată cu prăbușirea Uniunii Sovietice, s-au deteriorat și relațiile interetnice. Forțele politice au speriat cetățenii fie cu spectrul fascismului românesc, fie cu amenințarea unei intervenții militare rusești, astfel că independența, în loc să fie consolidată în beneficiul tuturor locuitorilor, egali în drepturi, indiferent de *etnia* lor, s-a confruntat cu un proces de destrămare teritorială, statul fiind împiedicat prin violență să preia controlul întregului teritoriu. În paralel, cetățenii au primit drepturi diferite: doar băștinașii au dreptul de a se defini ca „moldoveni” („cetățeni titulari” – statut care îi exclude pe ceilalți din identitatea țării) și doar *minoritățile* au dreptul de a se defini ca aparținând unor popoare, *limbi* și *culturi* ce depășesc granițele Republicii Moldova, în timp ce băștinașii care se declară „moldoveni” nu au acest drept. O parte dintre băștinași, care se declară „români” sunt considerați „*minoritate*” în propria lor țară. Numai cu acest preț ei se pot defini ca aparținând unui popor, unei *limbi* și unei *culturi* depășind granițele Republicii Moldova. Aceste discriminări care nu corespund cu realitatea lingvistică, istorică și culturală, mențin o situație de criză politică și interetnică permanentă.

Conflictul politic dintre puterea centrală și regimul din Transnistria a degradat într-un conflict armat cu implicarea Federației Ruse, în urma căruia Republica Moldova a pierdut controlul asupra majorității localităților amplasate în stânga râului Nistru și în orașul Bender. Țara s-a pomenit în stare

de dezintegrare teritorială, de dezbinare interetnică, cu impact asupra coeziunii civice.

Astfel, dezintegrarea URSS a fost însoțită de polarizarea populației pe criterii etno-lingvistice, iar în urma confruntărilor politice în raioanele de est (Transnistria) și de sud a luat amploare fenomenul separatismului.

Actualmente, tensiunea interetnică a mai scăzut, însă confruntarea continuă să fie prezentă în societate și în sfera culturală, în ciuda faptului că toți cetățenii pot participa în măsură egală la procesele vitale ale țării.

Un alt focar de tensiune politică apăruse și în zona de sud a Republicii Moldova, populată preponderent de etnicii găgăuzi, doar că s-a reușit aplanarea conflictului prin adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova, la 23 decembrie 1994, a Legii nr. 344 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuz-Yeri). Localităților, în care locuiau compact cetățenii Republicii Moldova de *etnie* găgăuză, li s-a oferit statutul de „Unitate Teritorială Autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodefinire a găgăuzilor, este parte componentă a Republicii Moldova”. Prin adoptarea acestei legi a fost creată temelia cadrului juridic ce reglementează relațiile dintre Autonomia Găgăuză și puterea centrală.

În legislația lingvistică, adoptată la 31 august [4] și 1 septembrie 1989 [5], a fost modificat art. 70 al Constituției RSSM și *limba* „moldovenească”, în baza grafiei latine, a fost declarată „*limba* de stat” pe teritoriul RSSM. Deoarece cea mai mare parte a populației găgăuze locuiește pe teritoriul republicii, același articol prevedea că RSS Moldovenească asigură ocrotirea și dezvoltarea *limbii* acestei *etnii*.

Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSSM (art. 2) prevedea drepturi speciale pentru populația de naționalitate găgăuză: „În localitățile, în care majoritatea o constituie populația de naționalitate găgăuză, *limba* oficială în diferite sfere ale vieții este *limba* de stat, *limba* găgăuză sau cea rusă”. Tot Legea cu privire la funcționarea limbilor (art.3) prevedea un statut special pentru *limba* rusă: „*Limba* rusă, ca *limbă* de comunicare între națiunile din Uniunea RSS, se folosește pe teritoriul republicii alături de *limba* moldovenească în calitate de *limbă* de comunicare între națiuni, ceea ce asigură un bilingvism național-rus și rus-național real” [5]. De facto, această prevedere de „*limbă* de comunicare între națiuni” însemna că limbii ruse i se acordă cel mai înalt statut posibil. În pofida faptului că URSS a existat circa șaptezeci de ani și era promovată politica de creare a „poporului sovietic”, ceea ce presupunea o oarecare omogenizare a „materialului uman”, cele cincisprezece state noi apărute după obținerea independenței au demonstrat traiectorii politice foarte diferite. Unele dintre ele, cum ar fi Estonia, Letonia și Lituania, au reușit să depășească pașnic tendințele separatiste și în termeni restrânși au devenit membre ale NATO și UE. Se poate presupune, că succesul transformării dintr-o republică unională într-un stat de drept democratic și funcțional a depins, pe lângă alți factori, și de reușita transformării foștilor cetățeni sovietici în comunitatea de cetățeni ai noilor state.

Republica Moldova, însă, nu a reușit să urmeze exemplul Țărilor Baltice. Încă înainte de dispariția URSS, în Republica Moldova a apărut fenomenul separatismului în raioanele de est și de sud. Rezultatele multiplelor campanii electorale ce s-au desfășurat pe parcursul ultimilor douăzeci de ani demonstrează că fenomenul votului *etnic* este un fenomen real și aceasta se întâmplă din lipsa tradițiilor de statalitate, legate de actualul teritoriu al Republicii Moldova.

Uniunea Europeană versus Uniunea Euroasiatică.

În anul 2007, Republica Moldova a devenit țară vecină a Uniunii Europene (UE). Dacă facem o retrospectivă a aspirațiilor europene ale moldovenilor în ultimii unsprezece ani, constatăm că numărul susținătorilor parcursului european al Moldovei s-a redus cu 35 la sută față de anul 2007, când s-a înregistrat cea mai înaltă cotă a susținătorilor vectorului de integrare europeană a țării – 76%.

Odată cu diminuarea numărului susținătorilor parcursului european în 2016 – 41% (față de anul 2015 – 45%), în 2017 atestăm o creștere ușoară cu 6% a numărului de persoane pro europene. În cazul unui eventual referendum cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, numărul persoanelor eurosceptice care ar vota contra, în 2017 s-a redus cu 12,5% față de anul precedent.

Aceasta denotă datele *Barometrului de Opinie Publică* [6], care se desfășoară anual și în cadrul

căruia sunt exprimate și opțiunile populației cu drept de vot privind aderarea la parcursul european al Republicii Moldova (Tabelul 1).

Tabelul 1. Dinamica răspunsurilor la întrebarea: „Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, Dvs. ați vota pentru sau contra”?

Opțiunea	Anul 2016	Anul 2017	2017/2016
Ași vota pentru	41%	47,2%	+6
Ași vota contra	41%	28,5%	- 12,5
Nu aș participa	4%	7,8%	+3,8
Nu știu, nu m-am decis	14%	14,5%	+0,5

Sursa: IPP, Barometrul de Opinie Publică (2016 și 2017).

Criza în spațiul comunitar, îmbinată cu fundalul informațional negativ, au adus la devieri și scăderea procentului de susținători ai aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Astfel, locuitorii țării ar vota pentru Uniunea Europeană – 38,1%, iar pentru Uniunea Euroasiatică – 32,6%. Dar constatăm și faptul că, în problema alegerii între Uniunea Europeană și Uniunea Euroasiatică a crescut semnificativ numărul respondenților decepționați în politica națională a Republicii Moldova. 18,2% din populație nu s-au determinat și nu sunt decizi, în opțiunea pe care trebuie s-o exprime (Tabelul 2).

Tabelul 2. Distribuția răspunsurilor la întrebarea: Dacă totuși ar trebui de ales în cadrul unui referendum între aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană sau Uniunea Euroasiatică (Rusia-Belarus-Kazahstan), Dvs. pentru ce ați opta?

	Pentru Uniunea Europeană	Pentru Uniunea Euroasiatică (Rusia-Belarus-Kazahstan)	Nu aș participa	Nu știu, nu m-am decis	Nu răsp.
TOTAL	38,1%	32,6%	6,7%	18,2%	4,5%
După naționalitate:					
Moldovean/Român	44,2%	25,2%	6,0%	20,2%	4,5%
Rus	7,6%	71,5%	13,9%	4,7%	2,3%
Ucrainean	7,4%	63,9%	9,3%	12,7%	6,6%
Alta	11,7%	69,1%	8,3%	8,0%	2,9%
După educație:					
Nivel scăzut	31,7%	37,7%	6,1%	20,2%	4,3%
Nivel mediu	37,9%	33,0%	5,7%	19,2%	4,3%
Nivel înalt	48,4%	24,2%	8,8%	14,1%	4,5%

Sursa: IPP, Barometrul de Opinie Publică, 2017

Un alt indicator care scoate în evidență abordarea problemei susținătorilor parcursului european al Moldovei este variabila „educație”. Remarcăm că, locuitorii țării, indiferent de naționalitate, cu un nivel înalt de educație – 48,4 la sută, optează pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană (Tabelul 2). Spre regret, 8,8% din intelectualitatea republicii ar ignora acest referendum, iar 14,1% din elita țării nu sunt decizi în alegerea între aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană sau Uniunea Euroasiatică.

„Cultura are cele mai eficiente căi de depășire a problemelor de coexistență socială a etniilor conlocuitoare ale Republicii Moldova. Cultura poate ajuta comunitatea să-și găsească și să-și respecte identitatea sa, poate contribui esențial la dezvoltarea sentimentului de apartenență la statul moldovenesc și respect între cetățeni, la acumularea și păstrarea patrimoniului creat de generații, poate deveni un factor al coeziunii sociale” [1, p.161-162].

Cultura Republicii Moldova prezintă o paletă largă de activități culturale: literatura, teatrul, mu-

zica, artele plastice, arhitectura, cinematografia, radiodifuziunea și televiziunea, arta fotografică, designul, ciroul, arta populară, arhivele și bibliotecile, editarea de cărți, cercetarea științifică, turismul cultural și altele, precum și modul de viață, sistemele de valori, tradițiile și credințele.

În virtutea principiului egalității și universalității legislației culturale, *minoritățile etnice* au posibilitatea să-și dezvolte *cultura* tradițională, arta națională. La Chișinău funcționează Teatrul Dramatic Rus A.P. Cehov; la Ceadâr-Lunga (UTA Găgăuzia) – Teatrul Dramatic Găgăuz Mihail Cekir; la Taraclia – Teatrul Bulgarilor din Basarabia *Olimpii Panov*.

În Republica Moldova activează zeci de asociații etnoculturale. 18 minorități – ucraineni, ruși, bulgari, găgăuzi, evrei, belaruși, polonezi, germani, țigani, greci, lituanieni, armeni, azeri, tătari, ciuvași, italieni, coreeni, uzbeki – dispun de asociații care activează sub formă de comunități, societăți, uniuni, centre, fundații culturale etc.

Noțiunea de etnie și etnicitate.

Unul dintre primii autori care a introdus termenul *etnie* a fost George Vacher de Lapouge [7], utilizând noțiunea pentru a desemna entitățile omogene rasial, care nu se schimbă, în pofida modificărilor lingvistice, culturale și demografice. În lucrarea *Essai sur l'inegalité des races humaines*, J.A. de Gobineau întrebuița adjectivul „etic” pentru a desemna degradarea rezultată în urma amestecului raselor [8].

Etimologic, noțiunea provine din greacă, de la „etnos”, indicând o comunitate de oameni cu aceeași origine și strămoși. În literatura de specialitate franceză, sensul dominant este de comunitate lingvistică, în timp ce, în spațiul anglo-saxon este utilizată sintagma „ethnic group”, cu referire la o minoritate culturală [9, p.215].

Oricât de variate și de complexe ar fi accepțiunile termenului *etnie*, este utilă, totuși, o încercare de sistematizare a acestora. O primă categorie de cercetători, dintre care cel mai de vază fiind Max Weber percepe conceptul de *etnie* în calitate de grupuri umane unite prin credința într-o ascendență comună, datorită asemănărilor de ordin fizic, a obiceiurilor, a culturii comune și a psihologiei specifice, având rolul de a favoriza coeziunea de grup, mai ales, în domeniul politic. Max Weber a utilizat sintagma „grupuri etnice” în celebra sa lucrare *Economy and Society* [10].

A doua categorie de cercetători au explicat termenul ca un rezultat al unui mod de viață, bazat pe o *limbă* și o *cultură* proprie, cumulat cu determinarea spațială, ce creează, în rezultat, solidaritatea dintre oameni. Astfel, potrivit lui J. Richard-Molard, „etnia” este o comunitate de *limbă*, de obiceiuri, de credințe, de valori, bazată pe criteriul spațial [11, p.15]. Pentru cercetătorul Meyer Fortes „etnia” reprezenta un grup determinat spațial, în interiorul căruia există legături sociale strânse [12].

Conform Noului dicționar explicativ al limbii române, conceptul de *etnicitate* (din engl. < *ethnicity* >) desemnează „ansamblul particularităților *etnice* ale unui popor sau al unei *culturi*” [13]. O serie de studii importante cu referire la *etnicitate* au fost elaborate de cercetătorul român Cătălin Turliuc. Potrivit autorului, *etnicitatea* „presupune întrunirea a patru caracteristici: 1) continuitate biologică; 2) valori culturale împărtășite la nivelul întregii comunități; 3) un spațiu de comunicare și interacțiune; 4) o categorie culturală unică” [14]. Această definiție precizează cel mai adecvat modul de înțelegere a conceptului de *etnicitate* în istoria românească modernă.

Datele recensământului din 2004 indică faptul că *minoritățile* naționale din republică reprezintă 23,9% din populație, dintre care 8,4% sunt ucraineni (cu 2,9% mai puțini decât în 1989); 5,8% ruși (cu 4% mai puțini); 4,4% găgăuzi și 1,9% bulgari. Populația etnicilor ruși este de 366 461, din care o treime sunt imigranți recenți, născuți în alte părți ale fostei URSS. Istoric vorbind, cei mai mulți ruși din stânga Prutului sunt veniți după cel de-al Doilea Război Mondial. În 1940 existau doar 6%, în 1959 procentul a ajuns la 10,2, atingând 13% în 1989. Cel mai mare flux de minoritari ruși s-a petrecut în intervalul 1950-1980 [3].

Deși în declin demografic, rușii din Republica Moldova intră în categoria numită de literatura de specialitate „*minorități imperiale*” [15, p.104], ceea ce indică un profil atitudinal diferit. Caracteristica acestor populații este un substrat specific al conștiinței politice, bazată pe supremație din toate punctele de vedere: politică, culturală, economică. Deși trăitori într-o societate în care nu au fost majoritari,

aceștia nu i-au privit niciodată pe autohtoni ca egalii lor.

Cu alte cuvinte, *minoritatea* de la oraș poate fi mult mai influentă decât majoritatea de la țară. Există o problemă tulburătoare în analiza sociologică, respectiv, cea a raportului dintre demografie, *etnie* și politică într-o societate modernă. Concluzia este că simplele date statistice își dovedesc caducitatea, căci ceea ce contează este repartiția respectivelor etnii într-o societate. O *etnie* care deține în masa populației, bunăoară, procentul de 10%, dar se află în întregime repartizată în centrele urbane importante ale respectivului teritoriu, dobândește pe harta geopolitică un procent real mult mai ridicat, pentru că, în lumea modernă, spațiul urban este creator de istorie și de discurs public, pe când ruralul este, mai degrabă, „obiect” al istoriei. Influența unei *minorități etnice* în societate crește direct proporțional cu locația ei. Cine domină orașele, poate influența societatea, mai ales, când gradul de ruralitate al acesteia este ridicat.

În prezent este importantă cultivarea identității lor *etnice* și, în niciun caz, asimilarea lor, deoarece la noi s-a păstrat o tradiție sovietică, potrivit căreia *minoritățile etnice* erau asimilate cu scopul de a crea o identitate neclară și anume – o comunitate minoritară rusofilă, îndreptată, la rândul ei, spre asimilarea populației majoritare. *Etnicii minoritari* în Republica Moldova, deși își păstrează *cultura* și tradițiile proprii, în spațiul public continuă să fie rusofili, adică vorbitori de *limba rusă*.

Politicile educaționale.

Politica educațională a minoritarilor în Republica Moldova este una irațională. Reprezentanții acestor *minorități* continua să studieze, începând de la învățământul preșcolar și până la cel universitar, doar în *limba rusă*, *limba română* fiind doar la nivel de disciplină, predată de două sau de trei ori pe săptămână, iar *limba* lor maternă, în mare parte, nu este studiată deloc. Potrivit unui studiu (Tabelul 3), doar în 20 la sută din școlile *minorităților etnice* se studiază preponderent în *limba* maternă. Impactul *politicilor educaționale* actuale pentru ucraineni, bulgari, romi, găgăuzi este de așa natură, că avem un cetățean al cărui grad de posedare a limbii române este atât de inferior, încât, deseori, nici nu se pot încadra în spațiul public, rămânând izolați [16].

Tabelul 3. Numărul de elevi din opt raioane din regiunea de sud a Republicii Moldova, după apartenența etnică și limba de predare

Apartenența etnică a elevului	Limba de predare, număr	
	Româna	Rusa
Moldovean /român	56048	3019
Rus	215	1872
Ucrainean	290	1656
Găgăuz	304	1008
Bulgar	503	4482
Alta	88	231
Total, opt raioane	57448	12268

Sursa: Institutul de Politici Publice. Studiul sociologic *Educația de bază în Republica Moldova*, Chișinău, 2012.

Crearea deprinderilor multilingve oferă o eventuală posibilitate a întăririi relațiilor statului nostru cu țările ale căror *etnici* locuiesc în Republica Moldova, însă, în opinia mai multor cercetători, acest lucru este mai puțin real în prezent, deoarece mulți *etnici minoritari* din Moldova nu cunosc suficient *limba* oficială și nici a *etniei* pe care o reprezintă, iar aceasta denotă infidelitatea lor față de Republica Moldova.

În mare parte, *politicile educaționale* privind *minoritățile etnice* sunt elaborate nechibzuit și totalmente contrar practicilor europene, din care cauză are de suferit bugetul țării. Situația, în care unii *etnici minoritari* consumă banii statului fără a intra în coeziune cu viziunile acestuia și fără a fi loiali lui, aduce doar pierderi suplimentare Republicii Moldova. *Minoritarii* ar trebui să înțeleagă că, în

prezent, în Moldova sunt peste 70 la sută de români moldoveni care vorbesc *limba* română și, astfel, această *limbă*, în viitor, va avea o pondere mult mai mare și vor pierde foarte mult în cazul în care nu vor reuși să studieze această *limbă*, deoarece mai apoi nu se vor putea integra în societate. La acest capitol, menționăm că romii din Moldova sunt o *minoritate etnică* care, din punct de vedere lingvistic, s-au încadrat cu succes. Aceasta ar putea servi drept exemplu și pentru celelalte *etnii*.

Efectele negative ale *politicii educaționale* constă în faptul că *minoritățile etnice* nu se identifică cu construcția politică a Republicii Moldova și au un grad de loialitate mult mai mic față de acest stat. Astfel, există riscul de imigrare peste hotare a acestor *etnici*, spre exemplu, în Rusia, Ucraina sau Bulgaria. Totodată, anual sunt distribuiți între 10-14 mii de lei pentru un copil, reprezentant al *minorității etnice*, însă, până la urmă, acești cetățeni nu sunt loiali Republicii Moldova. Sunt niște investiții irosite, fără impact asupra integrității și consolidării Republicii Moldova, adică aceste persoane nu sunt cetățeni activi. Un alt aspect negativ este distanțarea dintre grupurile *etnice* existente și populația majoritară. Sociologii susțin că există un grad de distanțare mult mai mare între ucrainenii și moldovenii din mediul urban, decât cei care locuiesc în mediul rural. Acest lucru creează o tensiune în societate.

Crearea deprinderilor multilingve oferă o eventuală posibilitate a întăririi relațiilor statului nostru cu țările ale căror etnici locuiesc în Republica Moldova, însă, acest lucru este mai puțin real în prezent, deoarece mulți *etnici minoritari* din Moldova nu cunosc suficient *limba* oficială și nici a *etniei* pe care o reprezintă, acest lucru creând o infidelitate față de Republica Moldova.

În statele europene, cum ar fi Spania, Olanda, există foarte multe exemple de *educație* bilingvă sau trilingvă pentru *minoritățile etnice*. În aceste state, în învățământul preșcolar, ei studiază *limba* maternă, după care în clasele primare se introduce și *limba* oficială a statului, mai apoi, în clasele a 4-6 ei studiază disciplinele, în raport de 30 la sută, în *limba* oficială, celelalte fiind predate în *limba* maternă. În clasele gimnaziale și liceale, acest raport este de, cel puțin, 50 la sută, iar studiile universitare se fac deja preponderent în *limba* oficială a statului. Aceasta ar fi formula ideală care ar putea fi aplicată și în Republica Moldova. În rezultatul acestor *politici educaționale*, vom avea un cetățean care își menține identitatea sa națională și, totodată, este perfect încadrat în societate, din punct de vedere lingvistic și al culturii populației majoritare [16].

În Tarile Baltice există o abordare destul de corectă asupra *politicii educaționale* a *minorităților etnice*. Am putea menționa că *etnicii minoritari* din aceste țări sunt, în mare parte, de acord cu *politica educațională* promovată de stat, deoarece simt nevoia integrării în societatea respectivă, iar cel mai mare dezacord al acestor politici vine doar din partea Federației Ruse. Situația Țărilor Baltice nu poate fi comparată cu cea a Republicii Moldova, deoarece acolo există încă problema obținerii cetățeniei din partea *etnicilor minoritari*, pe când la noi, de cetățenia Republicii Moldova dispun toți reprezentanții *minorităților etnice*.

Este absolut necesar accentuarea faptului că, în momentul de față, relația dintre moldoveni și celelalte *etnii* nu este una pozitivă. Trebuie de subliniat faptul că moldovenii sunt ținuti la distanță de celelalte *etnii*, iar relația dintre *minoritățile etnice* este una mult mai strânsă. Pentru a schimba această situație, este nevoie de politici educaționale mult mai raționale și chibzuite.

Totodată, este evident faptul că peste vreo 50 de ani ponderea *minorităților* va scădea. Dacă se va promova o astfel de politică privind *minoritățile etnice*, peste două generații, ucrainenii din Moldova, în mod sigur, își vor pierde identitatea, adică vor deveni vorbitori de limbă rusă. În prezent se observă anumite acțiuni de dezintegrare socială din partea conducerii de vârf a Republicii Moldova la adresa *minoritarilor etnici*. Adică, există niște formațiuni politice care promovează unele interese externe în defavoarea interesului național.

Dar, în mare parte, moldovenii sunt pasivi la acest capitol, adică, nu le pasă de soarta *minorităților etnice*. Situația este un pic diferită în localitățile mixte, aici dinamica înțelegerii interetnice este mai pozitivă. De cele mai multe ori, moldovenii se bazează pe stereotipuri, clasificându-i pe reprezentanții diferitor *minorități etnice* drept ruși și, în același timp, moldovenii sunt foarte toleranți, în multe cazuri ajutându-i pe mai mulți *etnici minoritari* să-și recapete identitatea prin sprijinul lor.

Diversitatea *etnică* a Republicii Moldova este parte a istoriei și *culturii* țării. S-a format o tradiție ca reprezentanții diferitor *etniilor* să conviețuiască în cooperare și înțelegere. Acest fapt este reflectat și în preambulul Constituției: „Năzuind spre satisfacerea intereselor cetățenilor de altă origine *etnică*, care împreună cu moldovenii constituie poporul Republicii Moldova / Considerând statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic valori supreme” [17]. Această bază constituțională reflectă tradiționala receptivitate multi-etnică a Republicii Moldova.

Concluzii.

Toleranța și respectul față de *limbă*, *cultură* și confesiunile tuturor comunităților *etnice* din teritoriul țării constituie una din condițiile inalienabile ale păcii civice în Republica Moldova și reprezintă una din punctele principale de reper ale procesului de integrare.

Strategia de Integrare a *Minorităților* Naționale a Republicii Moldova se bazează pe principii directoare, ce asigură aplicarea bunelor practici internaționale și care, totodată, se potrivesc contextului existent în Republica Moldova. Aceste principii îmbină abordarea normativă cu cea practică... , reprezintă punctul de reper al procesului de integrare, care presupune formularea unor politici complexe ce urmează să reflecte interesele tuturor grupurilor *etnice* din societate [18, p.3-4].

Credem că este timpul de a introduce în strategia guvernamentală unele măsuri concrete mai îndrăznețe de implementare a *limbii* de stat. Problema este că nu numai populația adultă a *minorităților* naționale nu vorbește *limba* română, dar nici tinerii, absolvenții liceelor din Republica Moldova. În fiecare an, reportajele TV relevă că mulți absolvenți ai liceelor alolingve nu sunt în stare să susțină o conversație în *limba* de stat. De aceea așa cum ar trebui elaborate strategii concrete pentru diferite localități și grupuri *etnice*, tot așa ar trebui radicalizată predarea *limbii* de stat în școala alolingvă pentru integrarea de facto a elevilor [19, p. 2].

Denumirea oficială a limbii de stat în Republica Moldova este o problemă politică exploatată de unii politicieni pentru acumularea capitalului politic. Cunoașterea insuficientă a *limbii* române de către persoanele ce aparțin *minorităților* naționale, rămâne a fi o barieră pentru integrarea lor eficientă în societate. În acest sens, se cer să fie întreprinse atât acțiuni complexe cât și acțiuni specifice la nivel educațional pentru promovarea de competențe lingvistice de comunicare în *limba* de stat în rândul tuturor cetățenilor Republicii Moldova. Cunoașterea *limbii* de stat este un factor de coeziune socială, oferind *minorităților* condiții de egalitate cu ceilalți cetățeni ai statului [19, p. 4].

Parteneriatul Republicii Moldova cu Uniunea Europeană oferă societății moldovenești posibilitatea de a iniția procesul de consolidare a națiunii civice prin atingerea consensului asupra căilor de depășire a problemelor moștenite din trecut, precum și asupra elementelor-cheie ale acestei națiuni. Românofobia și anti-europenismul anumitor grupuri sociale ar putea fi depășite prin abordarea relațiilor dintre Republica Moldova și România în baza modelului Austria-Germania, care aparțin unui spațiu lingvistic comun, însă sunt două state suverane.

Referințe bibliografice

1. *Integrarea grupurilor etnice și consolidarea națiunii civice în Republica Moldova* [online]. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2012 [accesat 16.01.2017]. Disponibil: http://ipp.md/wp-content/uploads/2012/10/integrarea_grupurilor_etnice_ro.pdf.
2. *Legea cu privire la cetățenia Republicii Moldova*: nr. 596: adoptată la 5 iunie 1991 de către Parlamentul Republicii Moldova. [accesat 16.01.2017]. Disponibil: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311903&lang=1>.
3. *Biroul Național de Statistică*. [accesat 25.01.2017]. Disponibil: <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=295&id=2234>.
4. *Legea cu privire la statutul limbii de stat a RSS Moldovenești*: nr. 3464 din 31.08.1989. [accesat 12.02.2017]. Disponibil: http://www.istoria.md/articol/579/Legile_din_31_august_1989_privind_revenirea_limbii_moldovene%C8%99ti_la_grafia_latin%C4%83.
5. *Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești*: nr. 3465 din 01.09.1989. [accesat 12.02.2017]. Disponibil: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?Action=view&view=doc&id=312813&lang=1>.
6. *Barometrul de Opinie Publică* [online]. IPP, 2016. [accesat la 16.01.2017]. Disponibil: <http://ipp.md/old/lib.php?l=ro&idc=156&year=2016>; IPP, 2017. [accesat 12.02.2017]. Disponibil: <http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/12/Rezultate-sondaj.-Partea-I.pdf>.
7. VACHER DE LAPOUGE, G. *Les sélections sociales: cours libre de science politique professé à l'Université de Montpellier (1888-1889)*. Nabu Press, 2012. ISBN 9781274353726.

8. GOBINEAU, A. *Essai sur l'inégalité des races humaines*. Paris: Belfond, 1967.
9. BONTE, P., IZARD, M. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
10. WEBER, M. *Economy and Society*. Oakland: University of California Press, 1978.
11. RICHARD-MOLARD, J. *Afrique occidentale Française [online]. Préface de Théodore Monod*. [accesat 04.01.2017]. Disponibil: http://www.priceminister.com/mfp/96238/afrique-occidentale-francaise-richard-molard-jacques?pid=252504924&scroll=give_reviews.
12. FORTES, M. *The dynamics of clanship among the Tallensi: Being the first part of an analysis of the social structure of a Trans-Volta tribe [online]*. [accesat 09.01.2017]. Disponibil: <https://www.amazon.com/dynamics-clanship-among-Tallensi-Trans-Volta/dp/B0007IUHDU>.
13. Etnicitate. In: *Dexonline* [accesat 03.03.2017]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/etnicitate>.
14. TURLIUC, C. Naționalism și etnicitate: considerații istoriografice și metodologice. In: *Istoria ca lectură a lumii: profesorului Alexandru Zub la împlinirea vârstei de 60 de ani*. (Vol. Coord. de Gabriel Bădărău, Leonid Boicu și Lucian Nastasă). Iași: Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 1994, p. 436.
15. VULCANESCU, R. *Dicționar de etnologie*. București: Albatros, 1979, p. 104.
16. *Educația de bază în Republica Moldova [online]: studiul sociologic*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2012. [accesat 03.03.2017]. Disponibil: <http://library.usmf.md:8080/jspui/bitstream/123456789/1831/1/IMPACTUL%20ECONOMIC%20AL%20OSTEOARTROZEI%20GENUN.pdf>.
17. Constituția Republicii Moldova. In: *Monitorul Oficial [online]*. 1994, nr. 1. [accesat 20.03.2017]. Disponibil: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731.
18. *Strategia de integrare a minorităților naționale ale Republicii Moldova, 2015–2020 [online]*. [accesat 18.03.2017]. Disponibil: http://www.bri.gov.md/files/7824_Strategia_de_Integrare_a_Minoritatilor_Nationale_RO_-_new_15.06.2015.docx.
19. Unele referințe la Strategia de integrare a minorităților naționale ale Republicii Moldova, 2015–2020. [online]. [accesat 18.03.2017]. In: *Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”*: [site]. Disponibil: http://www.old.viitorul.org/public/files/Unele_1_referine_cu_privire_la_Strategie_de_integrare_a_Minoritatilor.pdf.